

–http://www.ormoz.zvvs.si/a_zgodovina9.htm:
Diverzantski vod TO Ormož v vojni za Slovenijo, Ernest Pleh, 04. 03. 2004.

–http://www.ormoz.zvvs.si/a_zgodovina9.htm: Zapis spominov enote za zveze na osamosvojitveno vojno za Slovenijo, Jože Kosi.

Povzetek

Družbene razmere so 1990. in 91. leta pripeljale do velikih sprememb na obrambnem področju. Teritorialna obramba se je v zelo kratkem času preoblikovala v vojsko za delovanje proti oboroženi intervenciji na Slovenijo. V članku so predstavljeni problemi, povezani s pozivanjem in odzivom vojaških obveznikov v enote TO Občine Ormož v obdobju 24. 6. 1991 do 2. 8. 1991. Predstavljena je abstenenca vojaških obveznikov pri odzivu na poziv v enote TO in razlogi za izostanke iz enot TO v času vojne. Iz primerjave odzivnosti leta 1991 s podatki iz obdobja 1985–90 je predstavljen porast posameznih razlogov za odsotnost iz enot ali celo za zavračanje pozivov, ki so jih dostavljali kurirji Sekretariata za obrambo Ormož. V članku je poudarjena neupravičenost posploševanja prispevka »vseh« za obrambo Slovenije ob osamosvojitvi. V Občini Ormož je Sekretariat za obrambo poslal 642 pozivov, 546 obveznikov je pozive sprejelo, v enote TO se je odzvalo 499 pripadnikov TO.

Avtor je črpal podatke razpoložljivih dostopnih virov Občinskega štaba Teritorialne obrambe (OŠTO) Ormož in 73. Območnega štaba TO (ObmŠTO), zapiskov poveljnikov enot TO in razgovorov z udeleženci vojne.

Boris Golec¹

LUDVIK KOFLER S KOGA (1876–1914) Eden zadnjih Valvasorjevih potomcev na Slovenskem in imetnik neznanih »družinskih zakladov«

Šele pred nedavnim, leta 2007, je prišla na dan ugotovitev, da rod kranjskega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693) ni ugasnil z njegovimi sinovi in da živi potomstvo najmlajše hčerke še danes (več kot sto oseb), raztreseno po svetu, večji del v Avstriji. Skoraj vsi potomci kranjskega polihistorja so se namreč sredi 19. stoletja iz Spodnje Štajerske preselili v deželno prestolnico Gradec, potem ko je že leta 1823 v Ljubljani izumrla kranjska veja polihistorjevega rodu.²

Zasledovanje njegovih graških potomcev do današnjih dni je pokazalo, da so se v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja nekateri spet naselili na Slovenskem, kjer je zadnji stalno živel do leta 1941. Zadnje »slovenske« generacije polihistorjevih bioloških dedičev so bile po večini povezane s slovensko Štajersko, le dva potomca sta prehodno živela v njegovi rodni Ljubljani.

Potem ko je v prvi polovici 90. let 19. stoletja prebivalo na slovenskih tleh še devet neposrednih potomcev znamenitega Kranjca, od tega kar sedem v Celju in dva na Kogu pri Ormožu, bi nekaj let zatem, na pragu novega stoletja, leta 1900, našli le še štiri. Tri leta pozneje se je njihovo število povzpelo na sedem, skupaj z dvema soprogoma – nekrvnima sorodnikoma pa na devet, kar je v 20. stoletju številčno predstavljalo vrhunec. Poleg tega so bili med njimi trije mladi fantje, dva še otroka, od katerih bi lahko upravičeno pričakovali, da bodo postali nasledniki rodu. Tem se je leta 1913 pridružil še četrti moški v prokreativni starosti, edini, ki se je kdaj oženil, ta celo dvakrat. Pred izbruhom prve svetovne vojne se je število »valvasorjevcev« spet skrčilo na štiri ali kvečjemu pet, upadlo do leta 1919 na tri in se tega leta znižalo na vsega dva, živeča v Mariboru: samomorilsko mater in verjetno že tedaj za shizofrenijo obolelega sina. Po materini smrti leta 1923 je kot edini polihistorjev potomec potrjeno še 18 let preživel na Slovenskem duševno bolan Karl Mayer, ki je sredi leta 1941, le nekaj

¹ Doc. dr. Boris Golec, višji znanstveni sodelavec, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana.

² Golec, Polihistor J. V. Valvasor, str. 91. Isti, Nova spoznanja, str. 105–107.

Tri veje pravnukovih otrok			
baroni Dienersperg	vitezi Resingen		vitezi Gadolla
sin Franc Ksaverij, baron Dienersperg (1773, Dobrna – 1846, Gradec)	hči Terezija, por. pl. Resingen (1776, Dobrna – 1849, Gradec)		hči Barbara, por. pl. Gadolla (1772, Dobrna – 1841, Blagovna)
vnuk Anton Aleksander, baron Dienersperg (1820, Dobrna – 1859, Ormož)	vnukinja Terezija pl. Resingen, por. Vetter von Doggenfeld (1802, Tabor – 1890, Celje)	vnukinja Jožefa pl. Resingen, por. Pauer in pl. Carmasini (1800, Blagovna – 1870, Gradec)	vnuk Franc vitez Gadolla (1797, Blagovna – 1866, Gradec)
pravnujinja Antonija Marija, baronica Dienersperg, por. Kofler (1855, Gradec – 1908, Kog pri Ormožu)	pravnujini Terezija Vetter von Doggenfeld (1837, Gradec – po 1908, neznanu kje) Evgenija Vetter von Doggenfeld (1839, Lvov (?) – 1908, Celje)	pravnujinja Terezija Pauer, por. Sterger (1826, Velenje – 1869, Sv. Ana pri Borlu)	pravnujinja Elise pl. Gadolla, por. Mayer (1861, Turn pri Velenju – 1923, Maribor)
prapravnik Ludvik Kofler (1876, Gradec – 1914, Kog pri Ormožu)		prapravnujinja/prapravnavnik Angela Sterger, por. Weis von Ostborn (1844, Gradec – 1921, Zeltweg) Rudolf Weis (von) Ostborn (1876, Gradec – 1962, Gradec)	prapravnika Karl Mayer (1890, Zg. Osek/Arvež – 1941, Hartheim) Hermann Mayer (1898, Zg. Osek/Arvež – 1917, Banjšice)

dni po tristoletnici Valvasorjevega rojstva, prisilno zapustil okupirano Slovenijo in v Zgornji Avstriji postal žrtev nacistične evtanazije.

Zadnji polihistorjevi potomci na Slovenskem so v rodovniku označeni s krepkim tiskom. Njihov precej kratek opis pa bi bil takšen. Izvirajo iz treh vej Valvasorjevih potomcev, ki so jih zasnovali trije otroci polihistorjevega pravnuka Franca Ksaverija barona Dienersperga (1742–1814) s Ponikve pri Šentjurju, pozneje graščaka na Dobrni. Iz prve veje, Resnikov – pl. Resingenov, izvirata obubožani neporočeni plemiški sestri Vetter von Doggenfeldovi, ki v začetku 20. stoletja živita v Celju. Njun mrzli pranečak, skladatelj Rudolf von Weis-Ostborn, pride malo pred prvo svetovno vojno iz rodnega Gradca v Ljubljano za direktorja Filharmonične družbe in kranjsko prestolnico zapusti kmalu po nastanku Kraljevine SHS. Iz druge veje Valvasorjevega potomstva izhajata zadnja potomca baronov Dienersbergov: mati, rojena kot baronica Dienersperg, ki se omoži na Kog pri Ormožu, in njen neporočeni sin brez plemiškega naslova z imenom **Ludvik (Ludwig) Kofler, edinec in veleposestnik na Kogu**, ki nekaj mesecev pred izbruhom 1. svetovne vojne umre za vodenico. Desetletje prej se iz današnje avstrijske Štajerske preseli v Maribor štiričlanska učiteljska družina Mayer, po materi iz tretje veje Valvasorjevega potomstva – vitezov Gadolla. Mlajši sin Hermann Mayer pade na soški fronti, starejši, Karl, med vojno psihično zbolil in do tragične smrti na pragu druge svetovne vojne večinoma životari po umobolnicah. Njegov v Gradcu rojeni bratranec Johann-Hans Gadolla pa je zadnji, ki malo zatem v uniformi organizacije TODT zgolj »službeno« biva na Slovenskem, v takratni zasedeni »Untersteiermark«.

Janez Vajkard Valvasor

(1641, Ljubljana–1693, Krško)

hči

Regina Konstancija Valvasor, por. Dienersperg

(ok. 1690, neznanu kje – 1755, Novo mesto)

vnukinja

Jožefa pl. Dienersperg, por. pl. Dienersperg

(1712, Volavče pri Šentjerneju – 1769, Ponikva)

pravnik

Franz Ksaverij baron Dienersperg

(1742, Ponikva–1814, Zg. Lanovž/Celje)

Rodovnik zadnjih Valvasorjevih potomcev na Slovenskem v 20. stoletju

Na njegovo srečo ga maja 1945 ni več tu, sicer bi mesto zadnjega na naših tleh umrlega Valvasorjevega potomca prav zlahka pripadlo njemu, četudi so dva njegova brata ustrelili nacisti.³

Slabi dve leti, do jeseni 2008, je po mojem takratnem vedenju veljal za zadnjega (znanega) Valvasorjevega potomca na slovenskih tleh **Ludvik (Ludwig) Kofler (1876, Gradec – 1914, Kog pri Ormožu)**.⁴ Kot večine polihistorjevih potomcev od prve polovice 19. stoletja do danes ga ni bilo prav težko izslediti, saj je bila njegova mati zadnja baronica Dienerspergova, tako da se je Ludvikovo ime pojavljalo v raznih plemiških rodoslovnih zbirkah.⁵ Hitro se je izkazalo, da je umrl samski in torej

³ Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 51 sl.

⁴ Prim. Golec, Polihistor J.V. Valvasor, str. 91.

⁵ Izhodiščne podatke o Koflerjih na Kogu mi je zelo hitro

brez legitimnih potomcev, njegova življenjska zgodba pa se ni zdela posebej zanimiva: neplemiški sin plemenite matere umre na pragu prve svetovne vojne v zakotju Prlekije v komaj 38. letu. Z odstranjenjem tančic nad Koflerjevimi kratkimi življenjem so postale znane nove plati njegovih dejanj in značaja, tisto najzanimivejše pa je prišlo na vrsto šele nazadnje, potem ko je »počakalo« na splet naključij. Danes namreč vemo, da sta bili prav v Koflerjevih rokah dragocena zbirka portretov prednikov, ki seže vse do Valvasorjeve dolgo pozabljene hčerke Regine Konstancije pl. Dienersperg (ok. 1690–1755) in je v veliki meri še ohranjena, ter (samo)izpovedna družinska kronika njegovega pradedca in deda, baronov Dienerspergov.

Ob tem spoznanju je tudi nesrečna zgodba prej ko slej anonimnega Ludvika Koflerja dobila drugačne razsežnosti. Ludvik je bil sicer že druga zunaj slovenskega ozemlja rojena generacija iz rodu baronov Dienerspergov oz. Dienersbergov, kot so priimek pisali v 19. stoletju. Njegov ded Anton Aleksander (1820–1889) je prišel na svet v graščini Dobrna pri Celju, a se je najpozneje pri štirinajstih s starši in sorojenci preselil v Gradec.⁶ Kot ne posebej uspešen častnik cesarske vojske je leta 1849 s činom poročnika zapustil vojaški stan, se takoj zatem v Jihlavi na Moravskem oženil in imel dva otroka: sina Antona, ki je kot pravkar poročen častnik leta 1905 umrl v Budimpešti (z njim je rod po moški strani tudi izumrl), in hčerko Antonijo Marijo, rojeno leta 1855 v Gradcu, kjer je družina živela od rente iz zapuščine Antonovega zgodaj umrlega brata Ferdinanda.⁷ Baron Anton je nato z ženo in otrokoma bival tudi na Dunaju, kjer se je njegova edinka 19. marca 1876 omožila s »pravim Spodnjim Štajercem«⁸

našel kolega Miha Preinfalk v Lazarinijevi genealoški zbirki v Zgodovinskem arhivu Ljubljana (ZAL LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka: šk. VIII, Dienersperg).

6 Družina njegovega očeta se je z Dobrne preselila v Gradec novembra 1834 (ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, Franz Dienersberg: Zgodovina plemiške rodbine Dienersberg 1835 (Genealogisch=biographische Skizzen des Reichsfreyherrlich von und zu Dienersberg Familie), str. 85).

7 O Antonovem življenju do okoli leta 1855: prav tam, str. 88–105. Vojaška karakteristika mu sicer ne odpreka prizadevnosti in skromnosti, označuje pa ga le za povprečno sposobnega, potreboval naj bi še veliko vaje, do podrejenih pa naj bi bil preveč popustljiv (ÖStA, KA, Conduite-Listen, K 70, IR 8, 1844–1847). V Gradcu so Dienerspergi živeli vsaj še leta 1862 (Becker, *Adressbuch*, str. 15). O poroki in smrti sina Antona istega dne leta 1905: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser*, Jg. 61 (1911), str. 155.

8 DAW, Matrikenarchiv, Matriken–Zweitschriften, Stadtpfarre St. Augustin in Wien, Trauungen 1876, fol. 8. Na Dunaju je Dienerspergova družina izpričana med letoma 1874 in 1878

in odšla, verjetno ne pred letom 1880, z njim živet v »ožjo domovino« svojega očeta.⁹ Njen ženin Ludvik Kofler ni bil plemiškega, ampak meščanskega rodu s Ptujem, sicer veleposestnik na Kogu pri Ormožu.¹⁰ Baroničino poroko s »plebejskim sodeželanom« je zagotovo zakrivilo Koflerjevo znanstvo z nevestino polsestro Margareto, poročeno z znanim ormoškim odvetnikom dr. Ivanom Geršakom, sicer celih štirideset let (1871–1911) stebrom slovenstva v tem obsejnim štajerskem mestecu.¹¹

Nostalgija po štajerskem podežlju in gmotna stiska ali kar oboje sta v Ormož privedli tudi starše Dienerspergove, ki so nato do smrti prebivali pri Geršakovih. Baronica *Charlotte* je preminila leta 1882, baron *Anton Aleksander* pa dobrih šest let pozneje, leta 1889.¹² Tako so bili starši v zadnjih letih blizu obema hčerkama, Geršakovi, baroničini hčerki iz prvega zakona, in skupni hčerki Koflerjevi, ki je živela na bližnjem Kogu. Ker v to vejo Valvasorjevega potomstva seveda ne moremo šteti Geršakovih otrok, je

(*Lehmann 'Allgemeiner Wohnungsanzeiger*, 12 (1874), str. 134; 14 (1876), str. 152; 16 (1878), str. 238).

9 O tem, da se Koflerjevi niso za stalno preselili na Kog pred letom 1880, priča dve poslednji dejstvi. Antonija Marija, ki je leta 1879 tam dobila nekaj malega posesti, je šele leta 1880 na dražbi odkupila soprogov delež Koflerjevine (Okrajno sodišče Ormož, Zemljiška knjiga, k. o. Kog, gl. knj. 1–60, vl. št. 45–49; ZAP, ZAP 82/1, Okrajno sodišče Ormož – zemljiška knjiga, Listine, 1883/5991), po ljudskem štetju 31. decembra 1880 pa ni bilo na Kogu in v vsej občini še nobene osebe z nemškimi občevalnim jezikom (*Special-Orts-Repertorium*, str. 185, 186). Antonija je sicer že 8. oktobra 1879 izpričana na Kogu kot krstna botra nekemu kmečkemu otroku (NŠAM, Matične knjige, Sv. Bolfenk na Kogu, R 1856–1895, str. 539), Ludvik pa je kot »Realitätenbesitzer in St. Wolfgang« skupaj z ženo botroval 9. junija 1880 v Ormožu (NŠAM, Prepisi matičnih knjig, Ormož R 1870–1889, fol. 123).

10 Kofler je bil sicer dvanajst let starejši od žene, rojen 3. julija 1843 na Ptujem in krščen kot *Ludvik Henrik*, sin milarja Ferdinanda Koflerja in Marije, roj. Fleischman (NŠAM, Matične knjige, Ptuj–sv. Jurij, R 1822–1853, fol. 208).

11 O Ivanu Geršaku gl. Pirjavec, Geršak Ivan, str. 210–211. Da je bila Antonija Marija pred poroko s Koflerjem vsaj enkrat na obisku v Ormožu, priča ormoška krstna matična knjiga: 13. avgusta 1874 je botrovala pri krstu nečaka, vendar je pomotoma navedena kot žena svojega brata Ferdinanda barona Dienersperga, tedaj topniškega kadeta v Gradcu (NŠAM, Prepisi matičnih knjig, Ormož, R 1870–1899, fol. 76).

12 Upravna enota Ormož, MKU Ormož, 1862–1919, fol. 130 in 182. ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg. Bivališči zakoncev Dienersperg ob njuni smrti se ujemata z bivališčema Geršakove družine (Župnijski urad Ormož, status animarum 1860–1885, Str. No. 17; status animarum 1883–1913, Obere Vorstadt 38).

Nekdanja Koflerjeva hiša na Kogu danes, foto: B. Golec, november 2009.

bil njen zadnji člen Ludvik Kofler s Koga, ki se je rodil še v Gradcu 31. decembra 1876.¹³ Tudi njegov stric Ferdinand baron Dienersberg, častnik na Ogrskem, namreč ni imel potomcev. Njegova življenjska zgodba se je iztekla naravnost dramatično: ko se je pri 45-ih nameraval poročiti, ga je zadela kap in je zakonsko zvezo lahko sklenil samo v budimpeštanski vojaški bolnišnici, le nekaj ur pred smrtjo, 15. decembra 1905.¹⁴ Bil je zadnji baron Dienersperg oziroma Dienersberg.

Kogovska veja »valvasorjevcev« – Ferdinandova sestra in nečak Koflerjeva – sta ga preživela samo za nekaj let. Najprej je 2. januarja 1908 za pljučnico preminila 52-letna mati Antonija Marija, za njo pa v 38. letu 12.

¹³Na svet je prišel v predmestju St. Leonhard kot *Ludwig Franz Ferdinand Anton Silvester Kofler* (DAG, *Matriken-Zweitschriften*, Graz – St. Leonhard, Taufen 1876, str. 47). Do podatka, kje se je rodil, je privedel vpis smrti v kogovski mrliški matici: Upravna enota Ormož, Krajevni urad Kog, MKU Kog 1914–1933, fol. 1. Podatek je naveden tudi v kogovskem zapisniku duš: Župnijski urad Sv. Bolfenk na Kogu, status animarum 1901–1912, Kog, h. št. 61/72. Za Ludvika Koflerja je vedel tudi genealog Lazarini, a je poznal le ime in rojstno letnico, nima pa zapisa o njegovi smrti, saj ga Kofler kot neplemič ni zanimal (ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg).

¹⁴Mikrofilmi poročne in mrliške matične knjige v mestnem arhivu v Budimpešti: BFL, Sterberegister, XV.20; Trauungsregister, XXXIII.1.a/Matrikel/A627 (Band 1805, S. 360); prav tam, XXXIII.1.a/Matrikel/A592 (Band 1580, S. 348). O njegovi bolezni: ÖStA, KA, Qualifikationslisten, K 451, Ferdinand Freiherr von Dienersberg. Podatka o kraju in času poroke in smrti prim. tudi po: *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Freiherlichen Häuser* 61 (1911), str. 155; ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg.

februarja 1914 za vodenico še njen samski sin Ludvik Kofler, Valvasorjev petkrat-pravnuk. Oče Ludvik Kofler st. jima je sledil na skromno vaško pokopališče še isto leto, v katerem je izgubil edinca; v starosti 71 let je umrl 20. decembra 1914.¹⁵

Skopi rodoslovni podatki povedo o tej kogovski družini zelo malo. A tudi Koflerji so bili sami o sebi bržkone prepričani, da niso počeli v življenju ničesar pomembnega in vrednega spomina. Na vaškem pokopališču pri sv. Bolfenku pogrešamo kakršen koli pomnik nanje, le Ludvikovi stari starši, ptujski župan Ferdinand in Marija, so veliko prej, leta 1858, postavili na domačem vrtu na Kogu t. i. »Koflerjevo znamenje«, ki precej zapuščeno stoji še danes.¹⁶ Zadnji Koflerji so se »ovekovečili« zgolj s skromnimi besedami na koncu **rokopisnih spominov zadnjih dveh baronov Dienerspergov** – očeta Franca Ksaverja (1773–1846) in sina Antona Aleksandra (1820–1889). Po več kot polstoletni prekinitvi je eden od obeh Ludvikov med letoma 1908 in 1914 suho zapisal te vrstice, ki izzvenijo kot nekrolog obema družinama, Dienerspergom in Koflerjem:

»Ferdinand državni baron von Dienersberg, sin Antona in Charlotte, državne baronice von Dienersberg, rojen 6. januarja 1850, c. in kr. topniški major, je umrl 15. decembra 1905 v Budimpešti, v garnizijski bolnišnici št. 16. Njegova sestra Maria Antonija, rojena državna baronica von Dienersberg, se je po končanem dunajskem konservatoriju, 19. marca 1876, omožila s posestnikom Ludwigom Koflerjem in umrla na svojem posestvu na Kogu v okraju Ormož 2. januarja 1908 ter počiva na pokopališču pri sv. Bolfenku. Rodila se je 12. januarja 1855 v Gradcu.«¹⁷

Če kaj, preseneča dejstvo, da ni v zgornjih vrsticah niti z besedo omenjen edini Dienerspergov živeči potomec Ludvik Kofler ml., tedaj mož v Kristusovih letih in novi lastnik Koflerjevine na Kogu. Mogoče je dvoje: če je bil pisec dostavka oče Ludvik st., sina zaradi priimka Kofler ni štel k Dienerspergom, morda pa se je vodeničnega in nestanovitnega potomca celo sramoval. Kaj je pomenilo bolehati in umreti za vodenico, je najbolje vedel takratni kogovski župnik, ki je to bolezen kot vzrok Ludvikove

¹⁵Upravna enota Ormož, Krajevni urad Kog, MKU Kog 1867–1913, fol. 325; MKU Kog 1914–1933, fol. 1, 5.

¹⁶Luskovič, *Kog*, str. 408.

¹⁷ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, Franz Dienersberg: Zgodovina plemiške rodbine Dienersberg 1835 (Genealogisch = biographische Skizzen des Reichsfreyherrlich von und zu Dienersberg Familie), str. 105.

smrti vpisal v mrliško matično knjigo. Koliko je bolezi in končno smrti botroval alkohol, lahko danes zgolj ugrabimo, a glede na druga znana dejstva je alkoholizem več kot verjeten. Drugih pričevanj o Ludvikovem bolezenskem stanju nimamo in jih bo po skoraj stoletju časovne distance le težko kje izslediti. Nekoliko bolj povedne so navedbe v ormoški zemljiški knjigi, iz katerih lahko razberemo, da je Ludvik Kofler ml. živel neurejeno življenje, veljal za razsipneža in imel zato celo skrbnika. Kaj natanko se je z njim dogajalo, kogovska okolica in njeni današnji razseljeni potomci ne pomnijo več.¹⁸ Tudi o njegovi izobrazbi ni znanega ničesar, razen da ni obiskoval nobene od tedaj treh spodnještajerskih gimnazij.¹⁹

Gospodarjenje Koflerjev vsekakor ni bilo najboljše ali pa pri tem niso imeli srečne roke. **Na Koflerjevini na Kogu** je poleg kmečke hiše št. 61 z viničarijo stalo stanovanjsko in gospodarsko poslopje št. 72, mešano posest pa so sestavljale številne parcele. Tretjinska lastnica vsega je bila omožena sestra Ludvika st. kot dedinja po njenem očetu Ferdinandu, Ludvikovi dve tretjini pa je na dražbi leta 1880. kot najboljša ponudnica odkupila njegova žena Antonija (Antoinette), roj. baronica Dienersperg. Za poravnavo terjatev je bilo treba najeti posojila, največje leta 1906, ko je Antonija odkupila svakinjin delež in postala edina lastnica, a za ceno visokih hipotek. Po njeni smrti leta 1908 so posest na podlagi sklepa o dedovanju vknjižili na tedaj 32-letnega sina Ludvika, ki je v zemljiški knjigi označen kot varovanec (*Curand*). Leto prej, ko je bila mati še živa, mu je namreč mariborsko okrožno sodišče zaradi razsipnosti določilo skrbnika, verjetno očeta. Po sodnem sklepu so dve leti zatem, leta 1910, skrbništvo (*Kuratele*) nad Ludvikom odpravili, po treh letih pa leta 1913 ponovno uvedli, spet zaradi razsipništva, kar je potegnilo za seboj prepoved obremenitve in odtujitve posesti. Čeprav se zemljiškoknjižne listine po večini niso ohranile in smo odvisni le od zaznamkov v glavni knjigi, je jasno, da je šlo v ozadju za spore med očetom in sinom Ludvikom Koflerjem st. in ml. Za zadnjim dejanjem je stal oče, Ludvik ml. pa je imel očitno dobrega odvetnika,

18Informator Tonček Luskovič, Kog, avtor monografije o Kogu, 5. 11. 2009; pismo Brede Breznik Farkaš, vnukinje poznejše lastnice Koflerjevine na Kogu, sicer zdravnice iz Radencev, 6. 10. 2009.

19Prim. vpisnice in razredne kataloge v fondih: PAM, PAM/739, Klasična gimnazija Maribor, šk. 170–174; PAM PAM/795, Prva državna realna gimnazija Maribor, šk. 6–12; ZAC, ZAC 845, Gimnazija v Celju, šk. 14–17.; ZAP, ZAP 142, Gimnazija Ptuj, šk. 3. Gradivo celjske in ptujske gimnazije sta pregledala Aleksander Žižek in Marija Hernja Masten, za kar se jima najtopeje zahvaljujem.

ma mu je po slabih dveh mesecih uspelo doseči izbris skrbništva. Izbrisu 3. januarja 1914 je slabih šest tednov zatem sledila Ludvikova smrt v komaj 38. letu, kot rečeno, 12. februarja, za vodenico. Konec istega leta je preminil tudi njegov 71-letni oče, ne da bi bilo lastništvo nad močno zadolženo posestjo zemljiškoknjižno že urejeno. Oče je imel zagotovljeno samo dosmrtno oskrbo, Ludvik pa je sredi leta 1912, potem ko je najel zadnje posojilo, celotno posest z oporoko izročil dr. Jožefu Špešiču, okrajnemu zdravniku v Središču, pač človeku, ki ga je zdravil. Špešič jo je naslednje leto prodal Zofiji Amaliji Wresnik (Breznik).²⁰ Breznikova, roj. Skuhala (1884–1941), ki se je nato z družino naselila na Koflerjevini, je bila verjetno zadnja danes ugotovljiva oseba, ki je dobro poznala Koflerjeve družinske razmere, saj naj bi bila pred letom 1910 pri njih v službi.²¹

Prav Koflerjeva vslužničad je v dom malih veleposestnikov na Kogu najbolj neposredno prinašala slovensko besedo, medtem ko je gosposka družina med seboj navadno ali sploh vedno občevala nemško. Ni naključje, da so ob ljudskih štetjih našli na Kogu in v celotni kogovski občini vsakokrat samo dve ali največ tri nemško govoreče osebe, odvisno od tega, koliko članov je tedaj štela Koflerjeva družina.²²

S smrtjo vseh treh Koflerjev in prehodom njihove posesti v tuje roke bi se naša dokaj suhoparna pripoved končala,

20Okrajno sodišče Ormož, Zemljiška knjiga, k. o. Kog, gl. knj. 1–60, vl. št. 46; ZAP, ZAP 82/1, Okrajno sodišče Ormož – zemljiška knjiga, Listine, 1883/5991, 1906/859, 1908/1531, 1915/605, 1916/116. H Koflerjevi posesti so poleg temeljnega vložka št. 46 spadale sprva še majhne viničarske posesti na vložkih št. 45, 47, 48 in 49, ki jih je na podlagi darilne pogodbe leta 1879 dobila Antonija. Vložek št. 45 je leta 1892 prodala, druge tri pa so leta 1908 prenesli k vložku 46.

21Po informaciji vnukinje Brede Breznik Farkaš (pismo avtorju 6. 10. 2009), je Amalija izvirala iz družine nadučitelja pri Sv. Tomažu. V Gradcu se je izučila gospodinjstva in bila pri družini Kofler glavna gospodinja. Kog je zapustila najpoznejše leta 1910, ko se je na Ptuj omožila z davčnim uradnikom Jožefom Wresnikom, pozneje Breznikom.

22Ob ljudskem štetju leta 1880 Koflerjeva družina očitno še ni prebivala na Kogu, saj so se vsi domači prebivalci izrekli za slovenski občevalni jezik (*Special-Orts-Repertorium*, str. 185, 186). Koflerjevi so tedaj morda prebivali še v Gradcu ali že kje bliže, denimo na Ptuj ali v Ormožu. Leta 1890 sta po rezultatih štetja izpričani na Kogu le dve osebi z nemškim občevalnim jezikom, ker je bil najbrž odsoten 14-letni Ludvik ml., tedaj najbrž v šoli (*Special-Orts-Repertorium*, str. 267), leta 1900 so bili nemško govoreči trije Kogovci (*Leksikon občin*, str. 226), po štetju leta 1910 – po Antonijini smrti – pa spet samo dva (*Specialni krajevni repertorij*, str. 120).

ko se ne bi izkazalo, da so se prav na njihovem domu ohranili neprecenljivi »zakladi« – **znaten del zapuščine rodbine Dienersperg**.

Predzadni moški potomec »Valvasorjeve« veje te rodbine Anton Aleksander baron Dienersperg (1820–1889), ded Ludvika Koflerja ml., je podedoval družinsko zbirko portretov, ki se je morda še za njegovega življenja ali kmalu po baronovi smrti znašla pri hčerki Antoniji Kofler na Kogu. Predzadnja postaja zapuščine je bil po vsej priliki Ormož, kjer je obubožani baron Dienersperg pri svoji pastorki Geršakovi preživel zadnja leta življenja in tudi umrl. Prej se je družinska »zakladnica« po vsem sodeč selila skupaj z njegovo družino – z Dobrne v Gradec, od tam bržkone na Dunaj in nato spet na slovensko ozemlje, najprej najverjetneje v Ormož in slednjič na Kog. Iz bližnjega Ormoža je skupaj s portreti prišlo v Koflerjev dom na Kogu tudi razno dokumentarno gradivo, ki ga je Anton Aleksander deloma ustvaril sam in deloma samo hranil, vendar ne seže noben dokument v čas pred njegovim otroštvom.²³ Za vpogled v družinsko zgodovino in medsebojne odnose treh generacij Dienerspergov so nadvse dragoceni že omenjeni rokopisni spomini njegovega očeta Franca Ksaverija iz leta 1835, ki jih je nato Anton Aleksander po prekinitvi nadaljeval do okoli leta 1855. Iz rok družine Breznik, poznejših lastnikov Koflerjevine, je rokopis med obema svetovnjima vojnoma prevzelo Muzejsko društvo na Ptujju in ga danes hrani

23Danes je to gradivo shranjeno v Zgodovinskem arhivu Ptuj, in sicer ločeno v dveh zbirkah: ZAP 6, Zbirka Muzejskega društva, MD-V-7, Plemiška rodbina Dienersperg; ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, Franz Dienersperg: Zgodovina plemiške rodbine Dienersperg 1835. Starejše gradivo iz Dienerspergovega rodbinskega arhiva v graščini Dobrna je šlo svojo pot že sredi 19. stoletja in je od osemdesetih let istega stoletja, kolikor se ga je ohranilo, v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu (ŠDA). Ta del Dienerspergove zapuščine iz časa pred sredo 19. stoletja je zapustil Dobro najpoznejše potom, ko so grofje Hoyos kot nasledniki Dienerspergov leta 1858 prodali tamkajšnje zdravišče. Dve skatli gradiva, ki seže v 17. stoletje, konča pa se sredi 19. stoletja, danes v ŠDA sestavljata družinski fond (StLA, A. Dienersperg), vendar tja nista prišli z Dobrne, s Koga, iz Ormoža ali iz Gradca, kjer so živeli Dienerspergovi potomci, temveč najverjetneje z Dunaja. V letih 1884 in 1886 je namreč deželni arhiv gradivo pridobil iz rok Franca grofa Hoyosa (1833–1896), čigar mati Marija Kajetana, roj. baronica Dienersperg (1815–1892), je bila sestra Antona Aleksandra barona Dienersperga, grof Hoyos pa bratranec Antonije Marije Dienersperg, por. Kofler. Morda so gradivo pred izročitvijo v Gradec hranili pri sebi Hoyosovi starši, ki so živeli in v devetdesetih letih umrli v Celju.

Štirje oljni portreti iz Kofler-Breznikove zbirke v Narodni galeriji v Ljubljani, desno je portret do nedavna neznan Valvasorjeve hčerke Regine Konstancije pl. Dienersperg, foto: B. Golec, november 2009.

Zgodovinski arhiv Ptuj.²⁴ Precej manj pomembna je druga arhivska zapuščina Antona Aleksandra, ki obsega nekaj njegovih zapisov, sicer pa razne načrte, upodobitve, drobne tiske in drugo.²⁵ Glede na premoženje prednikov že močno obubožani baron, se je, kot kaže, močno oklepal zbirke družinskih portretov – edinega vidnega dokaza nekdanje veljave Dienerspergovega rodu. Iz njegove zapuščine v Ormožu je na Kog zelo verjetno romalo tudi precej hišne opreme in nakita ter bogata knjižnica, o čemer govori družinsko izročilo Breznikovih.²⁶ Kot kaže, Koflerji niso načeli **zbirke portretov**, pa četudi je Ludvik ml. veljal za razsipneža. Vse, kar je vrednega še ostalo v rokah tega zadnjega Valvasorjevega potomca iz Dienerspergove veje, je bila namreč stara, zdavnaj minula in zbledela slava. Družina davčnega uradnika Jožefa Breznika s Ptujja (1879–1945), ki je Koflerjevino kupila

24Podpis z otroško pisavo »Vladimir Wresnik(k)« na strani 104 je razkril, da se je s knjigo igral Breznikov najstarejši sin Vladimir (1910–1977), poznejši zdravnik.

25ZAP 6, Zbirka Muzejskega društva, MD-V-7, Plemiška rodbina Dienersperg.

26Informatorka Božena Kramberger, roj. Breznik (1933), Lendava (pismi Brede Breznik Farkaš avtorju 6. 10. in 15. 12. 2009).

leta 1916 (lastnica je bila žena Amalija), je z njo prišla tudi do edinih otipljivih dokazov nekdanje Dienerspergove »veličine« – družinskih portretov. Ko je leta 1931 na obisku na Kogu galerijo slik evidencialni umetnostni zgodovinar dr. France Stele, so se začeli pogovori o njeni prodaji Narodnemu muzeju v Ljubljani.²⁷ Po daljših pogajanjih je muzej večino slik tri leta zatem resnično odkupil.²⁸ Glavnino hrani danes Narodna galerija, manjši del (osem) še vedno Narodni muzej Slovenije,²⁹ preostalih 5 do 7 manj vrednih slik, ki so ostale na Kogu, pa je izginilo po 2. svetovni vojni po nacionalizaciji Breznikove posesti.³⁰

Od skupno 39 oljnih slik iz obdobja od konca 16. do prve polovice 19. stoletja, ki so leta 1934 prišle v ljubljanski Narodni muzej, jih večina upodablja člane Dienerspergove rodbine (15) in z njimi sorodstveno povezane Adelsteine (3–9), člane rodbine matere barona Antona Aleksandra.³¹ Z gotovostjo je mogoče trditi, da je na 6–7 Dienerspergovih portretih (eden je zdaj

²⁷Pričevanje sina Bogomila Breznika v: Munda, Povojne nacionalizacije 76, *Večer*, XLVI, št. 218 (19378), 18. 9. 1990, str. 20. Prim. tudi Luskovič, *Kog*, str. 408. Oba citirata vsebino Steletove dopisnice Brezniku iz leta 1931, ki jo je hranil Bogomil Breznik.

²⁸Narodni muzej Slovenije, Inventarna knjiga Deželnega muzeja za Kranjsko, zv. 2, inv. št. 3753–3791; Akt 157/34, dopisi št. 381/33, 76/34, 87/34, 157/34, 231/34, 237/34, 360/34. Za kopije dokumentacije se iskreno zahvaljujem dr. Ferdu Šerbelju iz Narodne galerije. Prim. Šerbelj, *Portreti*, str. 358.

²⁹Narodna galerija, Ljubljana, inv. št. NG S 712, 727–729, 879, 881, 888, 905–912, 918, 920–924, 930, 932–934, 962, 965–966, tri upodobitve s prevzemnega seznama iz leta 1934 so (trenutno) pogrešane; Narodni muzej Slovenije, inv. št. N 15855, 17795–17799.

³⁰*Krajevni leksikon Dravske banovine* (1937), str. 896, o usodi zbirke navaja: »Na Kogu št. 75 stoji nekdanji vinogradni dvorec ptujskega župana Ferd. Koflerja, danes last g. J. Breznika, davčnega uradnika v pokoj. V dvorcu so bile do nedavnega originalne oljnate slike nekd. plemenitaških rodbin; 1. 1934. jih je kupil ljubljanski muzej. V dvorcu je le še 5 oziroma 7 takih slik.« Jožef Breznik, kije ob koncu vojne izgubil življenje, potem ko ga je zadel drobec granate, je najvrednejše stvari še pravočasno odnesel iz zgornjih prostorov v klet (Munda, Povojne nacionalizacije 76, *Večer*, XLVI, št. 218 (19378), 18. 9. 1990, str. 20)

³¹Identiteta vseh upodobljenec – nekateri so navedeni le z inicialkami ali niti to – še ni ugotovljena. Vsaj štiri slike niso mogle biti nikoli v Dienerspergovih in Koflerjevih rokah, saj izvirajo iz Attemsove graščine v Podgori pri Gorici (Šerbelj, *Portreti*, str. 358). Na Kog so lahko prišle šele med prvo svetovno vojno, bodisi že v pričakovanju sovražnosti na italijanski fronti bodisi šele ob evakuaciji Gorice (mnenje dr. Ferda Šerbelja 16. 11. 2009).

pogrešan) 8 ali 9 neposrednih potomcev Janeza Vajkarda Valvasorja.³² Za raziskovanje njegovega potomstva so portreti še kako pomembni, saj je bilo s pomočjo nekaterih datacij in navedb o starosti portretirancev mogoče rešiti več genealoških oziroma kronoloških zadreg.³³ Še posebej pomembna je ugotovitev, da je na eni od oljnih slik Valvasorjeva najmlajša hči *Regina Konstancija*, a por. pl. *Dienersperg* (okoli 1690–1755);³⁴ edina, ki je polihistorju dala potomstvo do današnjih dni in ki je vse do nedavna »čudežno« ostala prezrta.³⁵

Tako kot portretom s Koga bi bilo treba posvetiti posebno obravnavo že omenjenim Dienerspergovim spominom iz obdobja 1835 do okoli 1855. Zadnji vpis v spominski rokopis izvira, kot rečeno, prav s Koga, verjetno od Ludvika Koflerja st., lahko tudi od njegovega nesrečnega sina. Ali in v kolikšni meri se je Valvasorjevo kogovsko potomstvo zavedalo, kolikšno vrednost utegnejo imeti nekoč Dienerspergovi spomini in galerija portretov za (slovensko) kulturno in umetnostno zgodovino, pa je vprašanje zase. Glede na to, da je Valvasor v Dienerspergovih spominih zgolj mimogrede naveden kot eden od prednikov, in to brez kakršne koli še tako skromne omembe njegovega dela,³⁶ lahko več kot dvomimo, da bi zadnji Dienerspergi in za njimi Koflerji vedeli za polihistorjevo delo in njegovo v njihovem času

³²Po starosti si upodobljenci sledijo takole: 1) Valvasorjeva hči Regina Konstancija pl. Dienersperg (ok. 1690–1755) okoli leta 1738 (NG S 906); 2) njena hči Jožefa Katarina pl. Dienersperg, por. pl. Dienersperg (1712–1769), po letu 1766 (NG S 910); 3 in 4) njena (Jožefa Katarine) otroka Sigmund in Jožef pl. Dienersperg, leta 1738 (NG S 907); 5–6) njena druga dva otroka Marija Ana in Anton pl. Dienersperg, leta 1738 (NG S 908), 7) njen sin Franc Ksaverij Avguštin pl. (od 1766 baron) Dienersperg (1742–1814), okoli 1800 (NG S 962), 8) verjetno njegova hči Terezija baronica Dienersperg, pozneje por. pl. Resingen (1776–1849), leta 1796 (portret trenutno pogrešan); 9) njegov vnuk Ferdinand baron Dienersperg (1817–1853), leta 1832 (NG S 888).

³³Tako je bilo mogoče določiti čas rojstva starejše od obeh polihistorjevih vnukinj iz družine Dienersperg (Golec, Valvasorjevo neznan, str. 371).

³⁴Glede na ugotovitev, da izvira portret iz Kofler-Breznikove zbirke s Koga, je treba popraviti domnevo, da je v Narodno galerijo prišel z enega dolenskih gradov, ki so bili v lasti Dienerspergov (Golec, Valvasorjevo neznan, str. 369).

³⁵O njenem ponovnem odkritju: Golec, *Neznano in presnetljivo*, str. 312–313; isti, Valvasorjevo neznan, str. 360.

³⁶ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, Franz Dienersperg: Zgodovina plemiške rodbine Dienersberg 1835 (Genealogisch=biographische Skizzen des Reichsfreyherrlich von und zu Dienersberg Familie), str. 20).

naraščajočo veljavo na sosednjem Kranjskem in v širšem prostoru. Tudi če jih je leta 1903 dosegla časopisna novica o odkritju Valvasorjevega monumentalnega spomenika v kranjski prestolnici, jih je skoraj gotovo pustila ravnodušne. Antonija Marija Kofler in njen razsipni edinec Ludvik v Valvasorju pač nista prepoznala svojega prednika. Najbrž je šele France Stele prvi postal pozoren na dekliški priimek Valvasor na enem od oljnih portretov, ki jih je leta 1931 videl obešene po sobah Breznikovega doma. A tudi če je v Radicsevi monografiji o polihistorju (1910) iskal ime upodobljenke Regine Konstancije Dienersperg, roj. Valvasor, takšnega imena ni našel, saj gre prav Radicso precejšnja zasluga, da smo na to najmlajšo polihistorjevo hčerko za več kot sto let povsem pozabili.³⁷ Tudi z letnico 1688 pod njenim imenom – danes vemo, da gre za nekoliko napačno leto upodobljenkega rojstva, in ne za čas nastanka slike – si Stele ni ne mogel ne znal pomagati. Vse kaže, da je portretiranka tedaj obveljala za »Valvasorjevo sestro«, kot je leta 1990 po spominu izpričal Bogomil Breznik (1911–1999), ob Steletovem obisku na Kogu dvajsetleten študent.³⁸

Portret Valvasorjeve »nesojene sestre« je bil kot portret pozabljen oziroma »izgubljen« hčerke predstavljen javnosti šele leta 2007,³⁹ potem ko se je, brez povezave s polihistorjem, že prej pojavljal v literaturi.⁴⁰ Pozabi ali uničenju ga je, tako kot druge slike s Koga, rešil splet srečnih naključij – od brezbriznosti in nečimrnosti Koflerjev preko denarne stiske Breznikov ter slednjič do dobre volje ljubljanskih humanistov in uradnikov, ki so glavino zbirke leta 1934 s pomočjo banovinskih sredstev še pravočasno spravili v polihistorjevo rojstno mesto in v ustrezno ustanovo. Razbitje korpusa slik po 2. svetovni vojni⁴¹ je malenkost v primerjavi z dejstvom, da so nam Koflerji in Brezniki ohranili vizualne podobe polihistorjevih potomcev iz kar petih generacij, nastale v stoletju od okoli leta 1738 do 1832.

Ključne besede

Kog, Kofler, Valvasor, zbirka portretov, Breznik.

Informatorji

- *Breda Breznik Farkaš, Radenci.*
- *Božena Kramberger roj. Breznik, Lendava.*
- *Tonček Luskovič, Kog.*

Pisni viri

- Budapest Főváros Levéltára, Budapest (BFL). *Sterberegister: XV.20, XXXIII.1.a/Matrikel/A627 (Band 1805).*
- Budapest Főváros Levéltára, Budapest (BFL). *Trauuingsregister: XXXIII.1.a/Matrikel/A592 (Band 1580).*
- Diözesanarchiv Graz–Seckau, Graz (DAG). *Matriken-Zweitschriften: Graz-St. Leonhard, Taufen 1876.*
- Diözesanarchiv Graz–Seckau, Graz (DAG). *Indizes zu den Grazer Taufmatriken 1835–1889.*
- Diözesanarchiv Wien (DAW). *Matrikenarchiv, Matriken-Zweitschriften: Stadtpfarre St. Augustin in Wien, Trauungen 1876.*
- *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser. Jg. 61. Gotha: Justus Perthes, 1911.*
- *Krajevni leksikon Dravske banovine. Krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev Dravske banovine. Ljubljana: Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.*
- *Lehmann's Allgemeiner Wohnungsanzeiger nebst Handels- und Gewerbe-Adreßbuch für die k. k. Reichshaupt- und Residenzstadt Wien und Umgebung. Wien: Alfred Hölder: 12 (1874), 14 (1876), 16 (1878).*
- *Leksikon občin za Štajersko. Izdelan po rezultatih popisa ljudstva dne 31. grudnia 1900. Dunaj: C. kr. Centralna statistična komisija, 1904.*
- Nadškofjski arhiv Maribor (NŠAM). *Matične knjige: Ptuj–sv. Jurij: R 1822–1853; Sv. Bolfenk na Kogu: R 1856–1895.*
- Nadškofjski arhiv Maribor (NŠAM). *Prepisi matičnih knjig: Ormož, R 1870–1899.*
- Narodna galerija, Ljubljana. *Inv. št. NG S 712, 727–729, 879, 881, 888, 905–912, 918, 920–924, 930, 932–934, 962, 965–966.*
- Narodni muzej Slovenije, Ljubljana. *Inventarna knjiga Deželnega muzeja za Kranjsko, zv. 2.*
- Narodni muzej Slovenije, Ljubljana. *Akt 157/34.*
- Narodni muzej Slovenije, Ljubljana. *Inv. št. N 15855, 17795–17799.*

37Prim. Golec. Npoznano in presenetljivo, str. 312–313.

38Munda, Povojne nacionalizacije 76, *Večer*, XLVI, št. 218 (13978), 18. 9. 1990, str. 20.

39Gl. objavo portreta: Golec, Polihistor, str. 91.

40Prim. Vrišer, *Noša v baroku*, str. 89, št. 27.

41Večji del slik iz Breznikove zbirke je prišel leta 1946 iz Narodnega muzeja v Narodno galerijo (Šerbelj, Portreti, str. 358).

- Okrajno sodišče Ormož, *Zemljiška knjiga*. K. o. Kog, gl. knj. 1–60.
- Orts-Repertorium von Steiermark. *Obširen imenik krajev na Štajerskem*. Wien : K. k. Statistische Central-Commission, 1883.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wien, Kriegsarchiv (ÖStA, KA). *Conduite-Listen*: K 70.
- Österreichisches Staatsarchiv, Wien, Kriegsarchiv (ÖStA, KA). *Qualifikationslisten*: K 451.
- Pokrajinski arhiv Maribor (PAM). *PAM/739, Klasična gimnazija Maribor*: šk. 170–174.
- Pokrajinski arhiv Maribor (PAM). *PAM/795, Prva državna realna gimnazija Maribor*: šk. 6–12.
- Steiermärkisches Landesarchiv, Graz (StLA). *A. Dienersberg*: K 1, 2.
- Specialni krajevni repertorij avstrijskih dežel*. IV. Štajersko. Dunaj : C. kr. statistična centralna komisija, 1918.
- Special-Orts-Repertorium von Steiermark*. Wien : K. k. Statistische Central-Commission, 1883.
- Special-Orts-Repertorien* [etc.], IV. Steiermark. Wien : K. k. Statistische Central-Commission, 1893.
- Upravna enota Ormož. *MKU Ormož 1862–1919*.
- Upravna enota Ormož, Krajevni urad Kog. *MKU Kog 1867–1913, MKU Kog 1914–1933*.
- Zgodovinski arhiv Celje (ZAC). *ZAC 845, Gimnazija v Celju*: šk. 14–17.
- Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL). *ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka*: šk. VIII.
- Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP). *ZAP 6, Zbirka Muzejskega društva*: MD-V-7.
- Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP). *ZAP 70, Rokopisna zbirka*: R-45.
- Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP). *ZAP 82/1, Okrajno sodišče Ormož – zemljiška knjiga, Listine*: 1883, 1906, 1908, 1915, 1916.
- Zgodovinski arhiv Ptuj (ZAP). *ZAP 142, Gimnazija Ptuj*: šk. 3.
- Župnijski urad Ormož. *Statusi animarum*: 1860–1885, 1883–1913.
- Župnijski urad Sv. Bolfenk na Kogu. *Status animarum 1901–1912*.

Literatura

- Franz Becker Bernhard: *Adressbuch der Landeshauptstadt Graz und Geschäfts-Handbuch für Steiermark*. Graz: A. Leykam's Erben, 1862.
- Boris Golec: »Der Hudič ist hier zu Hause« – med uboštvom, glasbo, portreti neznanih prednikov, shizofrenijo in evtanazijo. *Usode zadnjih Valvasorjevih potomcev na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja in njihova kulturno-umetnostna zapuščina*. *Zgodovina za vse* XVII, 2010, str. 51–100.
- Boris Golec: *Neznano in presenetljivo o življenju, družini, smrti, grobu in zapuščini Janeza Vajkarda Valvasorja*. *Zgodovinski časopis* 61, 2007, str. 303–364.
- Boris Golec: *Nova spoznanja o življenju in pozabljenem potomstvu Janeza Vajkarda Valvasorja*. V: *Katarina Keber in Katarina Šter (ur.), Historični seminar 6*, Ljubljana: ZRC SAZU, 2008, str. 77–117.
- Boris Golec: *Polihistor J. V. Valvasor, njegovi bližnji in daljni potomci*. *Nova odkritja iz prezrtih arhivskih zakladov*. V: *Tatjana Šenk (gl. ur.), Arhivistika – zgodovina – prava*. *Vilfanov spominski zbornik*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv (Gradivo in razprave 30), 2007.
- Boris Golec: *Valvasorjevo neznano potomstvo do današnjih dni (1. del)*. *Zgodovinski časopis* 62, 2008, str. 351–383.
- Tonček Luskovič: *Kog. Krajepis in zgodovinopisje*. Velenje, 2009.
- Mirko Munda: *Povojne nacionalizacije in zaplembe premoženja v Sloveniji 76*. *Večer*, Maribor, XLVI, št. 218 (13978), 18. 9. 1990, str. 20.
- Avgust Pirjevec: Geršak Ivan, geslo v: *Slovenski biografski leksikon*. *Prva knjiga Abraham – Lužar*. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka 1925–1932, str. 210–211.
- Ferdinand Šerbelj: *Portreti goriških Attemsov v zbirkah Narodne galerije v Ljubljani*. *Goriški letnik* 30–31, 2003–2004. Nova Gorica, Goriški muzej, 2005, str. 357–366.
- Andreja Vrišer: *Noša v baroku na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1993.

Šele pred nedavnim je prišla na dan ugotovitev, da rod kranjskega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693) ni ugasnil z njegovimi sinovi in da živi potomstvo najmlajše hčerke še danes, raztreseno po svetu, večji del v Avstriji. Skoraj vsi Valvasorjevi potomci so se namreč sredi 19. stoletja iz Spodnje Štajerske preselili v deželno prestolnico Gradec, potem ko je že leta 1823 v Ljubljani izumrla kranjska veja polihistorjevega rodu. Zasedovanje njegovih graških potomcev do današnjih dni je pokazalo, da so se v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja nekateri spet naselili na Slovenskem, kjer je zadnji stalno živel do leta 1941.

Eden zadnjih živečih na slovenskih tleh je bil Ludvik (Ludwig) Kofler (1876, Gradec – 1914, Kog), veleposestnik na Kogu pri Ormožu. Drugače kot večine polihistorjevih potomcev od prve polovice 19. stoletja do danes ga ni bilo težko izslediti, saj je bila njegova mati zadnja baronica Dienerspergova. Izkazalo se je, da je Ludvik umrlsamski in torej brez legitimnih potomcev, njegova življenjska zgodba pa se ni zdela posebej zanimiva: neplemiški sin plemenite matere umre na pragu prve svetovne vojne v zakotju Prlekije za vodenico v komaj 38. letu. Z odstiranjem tančic nad Koflerjevim kratkim življenjem so na površje sicer prihajale nove plati njegovih dejanj in značaja, najzanimivejše pa je prišlo na vrsto šele nazadnje. Danes namreč vemo, da sta bili prav v Koflerjevih rokah dragocena zbirka portretov prednikov, ki seže vse do Valvasorjeve dolgo pozabljene hčerke Regine Konstancije pl. Dienersperg (ok. 1690–1755) in je v veliki meri še ohranjena, ter (samo)izpovedna družinska kronika njegovega pradedca in deda, baronov Dienerspergov. Ob tem spoznanju je tudi nesrečna zgodba prej ko slej anonimnega Ludvika Koflerja dobila drugačne razsežnosti.

Manica Hartman¹

»VSE, KAR JENKO NOSI, SE LAHKO PREPROSI«²

Kmečka ženska, moška in otroška oblačila iz ormoškega okolja

V prispevku je podan strnjen oris oblačilne kulture v kmečkem okolju v Občini Ormož, Središče ob Dravi in delno pri Sv. Tomažu od 18. do vključno 20. stoletja. Pri pisanju so mi bili v pomoč podatki iz navedene literature in spomini na mladost mojih staršev Štefke in Franca Hartmana ter znancev in sorodnikov.

Gojenje in teritev lanu

Na slovenskem ozemlju so že v srednjem veku gojili lan in predvsem na slovenskem Štajerskem tudi konopljo. Po sicer skromnih podatkih izvemo, da je lan vse do srede 19. stoletja uspeval tudi na slovenskem Štajerskem.³

Kot zanimivost nam omenim, da so se tudi starši Stanka Vraza (Frasovi iz Cerovca) poleg vinogradništva na veliko ukvarjali s pridelavo in predelavo lanu, kajti v cenilnih zapisnikih se omenjajo zelo velike količine lanu ter neobičajno veliko število kolovratov za ta predel Slovenije.⁴

Vzgoja lanu za izdelavo oblačil je zamrla splošno nekje do konca 19. stoletja, v prvi polovici 20. stoletja pa so ga večinoma porabili za ruhe, slamnjače, brisače, krpe za brisanje posode in po tleh. V sredini in zlasti proti koncu 19. stoletja se je uveljavljalo industrijsko volneno, bombažno in svilenlo blago. Za oblačila, obutev in pokrivala so še vedno skrbeli vaški oblačilni obrtniki.

Krojačem in čevljarjem so se pridružile tudi poklicne šivilje, ki so lahko odprle obrt šele s sprejetjem obrtnega reda leta 1859, ker je bila dotlej dovoljena ženskam le

1 Manica Hartman, samostojni muzejski tehnik, Pokrajinski muzej Ptuj–Ormož, OE Ormož, Kolodvorska cesta 9, 2270 Ormož.

2 Pregovor o ženskem oblačilu in ženski, op. avtorice.

3 Leta 1875 je bilo posejane na slovenskem Štajerskem z lanom 1,97%, s konopljo pa 0,64 % njivske površine. Leta 1913 je bilo posejane z lanom le še 0,22 %, s konopljo pa le 0,02 % njivske površine. Vir: Vlado Valenčič, Kulturne rastline, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog I, Ljubljana 1970, str. 265, 267.

4 Zbornik referatov ob dvestoti obletnici rojstva Stanka Vraza, Ivan Fras, Genealoška slika Fras – Vraz, str. 13.